

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารมีส่วนร่วมในการบริหารของครู กับประสิทธิผลในการบริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19

A STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS' PARTICIPATION IN ADMINISTRATION AND EFFECTIVENESS OF SCHOOL ADMINISTRATION UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 19

สายชล คงแสนคำ^{1*} และ ยืนยง ไทยใจดี²

SAICHON KHONGSAENKHUM^{1*} and YUENYONG THAIJAIDEE²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของครู กับ ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของ สถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจำนวน 338 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ คือความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t – test (Independent samples) F - test (One - way ANOVA) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายตามวิธีของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) การมี ส่วนร่วมในการบริหารของครูอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมและรายด้าน 2) ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมากและรายด้าน 3) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่และขนาดของ สถานศึกษา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน 4) การเปรียบเทียบประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ใน ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 0.05 และจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน 5) ความสัมพันธ์ ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูกับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ในทางบวก ในระดับสูง อย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในภาพรวมและรายด้าน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมในการบริหารของครู ; ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา ; ประชากร

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยสันตพล, Master Student, Program in Educational Administration, Faculty of Education, Santapol College

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยาลัยสันตพล, Assitant Professor Advisors, Santapol College

* Corresponding Author. Email: koykatong_0224@hotmail.com

Received: Jan 25, 2020, Revised: Jun 15, 2020, Accepted: Jun 28, 2020

ABSTRACT

This research aimed to investigate teachers' participation in school administration and the effectiveness of schools, to compare opinions of teachers' participation in school administration and effectiveness of school's effectiveness of schools under Secondary Educational Service of Area Office 19 classifying by positions and school sizes. This research data were administrations carried and teachers, totally 338 objects the which were obtained by Stratified random sampling. The instrument used for was a questionnaire with a five rating-scale. The statistics used for data analyzing were frequency, percentage, mean, standard deviation, t - test (Independent samples) and F - test (One - way ANOVA) and Pearson's product moment correlation. The results of this research found as follows: 1) The findings of teachers' participation in administration participation in evaluation was in the lowest level. 2) The findings of effectiveness in school administration However, teacher's job satisfaction were in the lowest level 3) The findings of comparing teachers' participation administration, classifying by positions and school sizes were not different as a whole. 4) The findings of comparing effectiveness in school administration, classifying by positions were different as a whole and the level of significance is at 0.05 However, classifying by school sizes was not different. 5) The findings of the relationship between teachers' participation in school administration and effectiveness in school found that there were a positive relationship in a high level and the level of significance is at 0.01 as a whole and an individual.

Keywords : Teachers' Participation in Administration ; Effectiveness in School Administration ; Population

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม จะดำเนินไปได้ก็จะต้องมีการพัฒนา ด้านการศึกษาควบคู่กันไป ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทุกด้าน ช่วยในการวางแผนด้านกำลังคน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้ตรงตามเป้าหมาย ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทุ่มเทการพัฒนาการศึกษา เพราะเมื่อคนมีการศึกษาดี จะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีสมรรถภาพ เข้าใจในวิทยาการใหม่ๆ สามารถที่จะดำเนินงานต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รู้จักปรับตัวให้เข้ากับระบบการเมืองและสังคม ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ซึ่งทำให้ประเทศพัฒนาขึ้นเป็นเงาตามตัว แต่การศึกษาในทุกระดับนั้น จะเกิดผลดีถึงความมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขึ้นอยู่กับการจัดระบบการบริหารการศึกษาที่เอื้อต่อการดำเนินงานไปสู่ความมุ่งหมายนั้น (จิระพันธ์ พูลพัฒน์, 2553 : 1)

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 - 2561) มีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน การศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารและการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามทบบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อเป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนให้มีคุณภาพและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ปัจจุบันบุคลากรในวงการศึกษาดังมีความตื่นตัว ที่จะร่วมมือกันพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ ทั้งทางด้านสติปัญญาและจิตใจ ควบคู่ไปกับการเจริญทางกาย เมื่อเยาวชนนั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะได้เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ สถาบันการศึกษาจึงเป็นหลักสำคัญ

การบริหารการศึกษาภายในสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นงานหลัก ส่วนงานอื่น ๆ จะเป็นงานสนับสนุนให้งานวิชาการมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาจะสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เน้นความสำคัญ ขึ้นอยู่ที่ การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2551 : 2) การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัด เมื่อมีการบริหารงานวิชาการประสบความสำเร็จ (อุทัย หิรัญโต, 2552 : 62) ซึ่งได้กล่าวว่าการสำคัญของโรงเรียนคืองานวิชาการ ถ้าหากโรงเรียนดำเนินงานผิดพลาดทางวิชาการ ก็น่าจะพิจารณาได้ว่าโรงเรียนนั้นประสบความสำเร็จในทางตรงกันข้าม โรงเรียนใดที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานวิชาการ โรงเรียนนั้นก็สมควรที่จะได้รับการยกย่องและยอมรับนับถือ

ดังนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการส่งเสริมความร่วมมือกัน ในการบริหารงานระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา เป็นกระบวนการบริหารที่ทำให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้สึกที่ดี มีโอกาสให้ใช้ความรู้ความสามารถของตน ให้เกิดประโยชน์ และส่งผลต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานในสถานศึกษา ทำให้งานมีความสำเร็จรวดเร็ว ถูกต้อง ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับเสร็จเรียบร้อยรวดเร็ว ตรงเวลา ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย โคะเฮน และอัฟฟอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1997 : 40 - 42) ทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ตามเป้าหมายของการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา จากสภาพการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษามีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ประภาสิริ คล้ายคลึง, 2562 : 5) อนาคตผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นผู้นำทางวิชาการและสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาให้บุคลากรในสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถและความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิชาการ พร้อมกับการสร้างผลผลิตคือผู้เรียน ให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม

ทั่วไป และเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการศึกษา (ศมนภร นาควารีย์, 2559 : 2)

โรงเรียนมัธยมในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 19 เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มาตรา 33 โดยได้ตั้งเป้าประสงค์ในหน่วยงาน คือ ผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสู่มาตรฐานระดับสากล ได้รับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสู่มาตรฐาน บนพื้นฐานความเป็นไทย ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง ครูและบุคลากรทุกคน ได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษานั้น มีระบบบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล จากผลการดำเนินงานในรอบปีการศึกษา 2560 และการระดมความคิดเห็นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในมิติของการพัฒนาคุณภาพ การสร้างโอกาสทางการศึกษา และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย สามารถสรุปด้านปัญหาและอุปสรรค เช่น ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินระดับชาติ ยังไม่น่าพึงพอใจ ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O - NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558 และปีการศึกษา 2559 พบว่า ปีการศึกษา 2558 กับปีการศึกษา 2559 ระดับประเทศ กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละเพิ่มขึ้น คือ ภาษาไทย เพิ่มขึ้น 3.72 สังคมศึกษาฯ เพิ่มขึ้น 2.76 ภาษาอังกฤษ เพิ่มขึ้น 1.18 กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละลดลง คือ คณิตศาสตร์ ลดลง 3.09 และวิทยาศาสตร์ ลดลง 2.64 ส่วนคะแนนเฉลี่ยร้อยละผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O - NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558 กับปีการศึกษา 2559 ระดับประเทศ กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละเพิ่มขึ้น คือ ภาษาไทย เพิ่มขึ้น 2.93 ภาษาอังกฤษ เพิ่มขึ้น 2.78 กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละลดลงคือ สังคมศึกษาฯ ลดลง 3.81 วิทยาศาสตร์ ลดลง 1.78 และคณิตศาสตร์ ลดลง 1.71 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับประเทศ กับ สพม.เขต 19 ทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 พบว่า คะแนนเฉลี่ยร้อยละของ สพม. เขต 19 ต่ำกว่าระดับประเทศทุกกลุ่มสาระการ

เรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 19, 2560 : 77 - 101) ซึ่งจากการทดสอบระดับชาติ ยังมีผลคะแนนในบางกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือในแต่ละด้านในบางปีการศึกษาลดลงหรือบางปีการศึกษาอาจจะมีเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่ต่อเนื่อง สาเหตุเนื่องจากมีปัจจัยจำกัดที่สำคัญอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนคือ ครูผู้สอนมีภาระงานสนับสนุนการสอนมาก และต้องฝีกอบรมตลอดเวลาทำให้เวลาในการสอนนักเรียนไม่เต็มเวลา อีกทั้งครูบางส่วนยังไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการสอน รวมถึงครูไม่ได้นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และครูบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยในชั้นเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 19, 2560 : 77 - 101) จากสภาพและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู กับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารโรงเรียนนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย และวางแผนในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่อไป

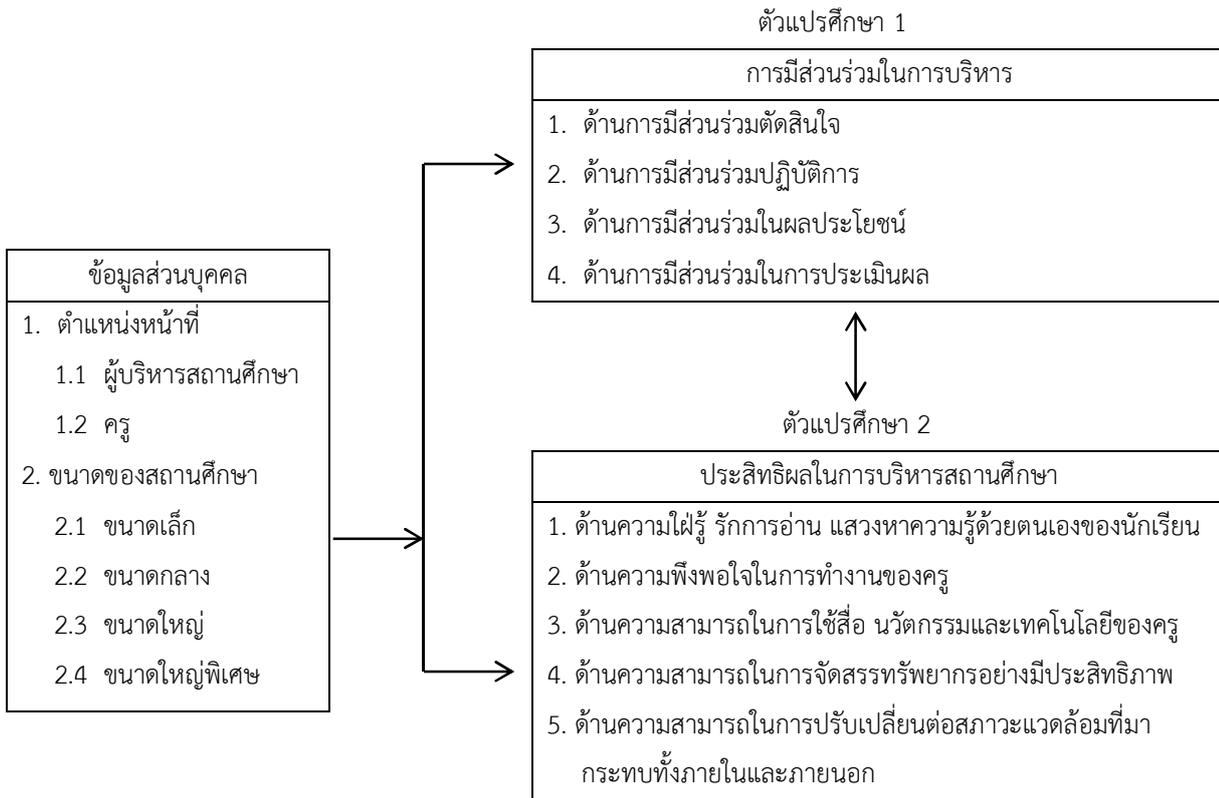
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูในสถานศึกษา
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารของครูผู้สอนในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของสถานศึกษา
4. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของสถานศึกษา
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูผู้สอนกับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19

สมมติฐานของการวิจัย

1. ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู กับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ แตกต่างกัน
2. ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู กับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา แตกต่างกัน
3. ความคิดเห็นของบุคลากรต่อประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ แตกต่างกัน
4. ความคิดเห็นของบุคลากรต่อประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา แตกต่างกัน
5. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูผู้สอนมีความสัมพันธ์ในทางบวก กับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 248 คน และครูจำนวน 2,561 คน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 จำนวน 2,809 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 248 คนและครู จำนวน 2,561 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ตามตำแหน่งหน้าที่และขนาดของสถานศึกษา และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 ; อ้างถึงใน ยืนยง ไทยใจดี, 2561 : 39) และสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 338 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ตำแหน่งหน้าที่ ขนาดสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูผู้สอน ที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ (Likert) มี 5 ระดับตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ (Likert) มี 5 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเองได้ แบบสอบถามคืนจำนวน 338 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลโดยใช้สถิติความถี่และร้อยละ ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิผลในการบริหาร โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู จำแนกตามเพศ โดยใช้การทดสอบที (t - test แบบ Independent sample) จำแนกตาม ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของสถานศึกษาโดยใช้การทดสอบเอฟ (F - test แบบ One - Way ANOVA) หากพบความแตกต่างก็ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffé) ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา จำแนกตามเพศ โดยใช้การทดสอบที (t - test แบบ Independent sample) จำแนกตาม ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของสถานศึกษาโดยใช้การทดสอบเอฟ (F - test แบบ One - Way ANOVA) หากพบความแตกต่างก็ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffé) ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารของครู กับ ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายตามวิธีของเพียร์สัน (Pearson product - moment correlation) (rxy) และมีการแปรผลในกรณีที่มีค่า rxy เป็นบวก

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่งหน้าที่ครู จำนวน 308 คน (91.14 %) และอยู่สถานศึกษาขนาดกลาง จำนวน 127 คน (37.57 %)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูในสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วมในการบริหาร	ระดับการมีส่วนร่วม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ	4.28	0.45	มาก
2. ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ	4.21	0.49	มาก
3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	4.17	0.50	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิน	4.10	0.48	มาก
รวม	4.19	0.24	มาก

จากตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมในการบริหารของครูผู้สอน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน

3. ผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผล โดยภาพรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา	ระดับประสิทธิผล		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. ด้านความใฝ่รู้ รักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน	3.96	0.42	มาก
2. ด้านความพึงพอใจในการทำงานของครู	3.95	0.47	มาก
3. ด้านความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีของครู	3.96	0.47	มาก
4. ด้านความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	3.97	0.49	มาก
5. ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อมที่กระทบทั้งภายในและภายนอก	4.16	0.55	มาก
รวม	4.00	0.23	มาก

จากตารางที่ 2 ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวม และรายด้าน

4. ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารของครู จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารของครู จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่

การมีส่วนร่วมในการบริหาร		ผู้บริหาร (ก)	ครูผู้สอน (ก)	t
1. ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ	\bar{X}	4.25	4.28	-0.347
	S.D.	0.47	0.45	
2. ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ	\bar{X}	4.34	4.20	-1.50
	S.D.	0.53	0.49	
3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	\bar{X}	4.30	4.16	-1.50
	S.D.	0.45	0.50	
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิน	\bar{X}	4.28	4.21	2.997
	S.D.	0.42	0.42	
รวม	\bar{X}	4.21	4.19	0.350
	S.D.	0.23	0.25	

จากตารางที่ 3 การมีส่วนร่วมในการบริหารของครูในสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ พบว่า ไม่แตกต่างกัน ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

5. ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารของครู จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารของครู จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมในการบริหาร	F	p-value
1. ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ	0.218	0.884
2. ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ	0.135	0.939
3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	1.776	0.152
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิน	1.464	0.224
รวม	1.235	0.297

จากตารางที่ 4 การมีส่วนร่วมในการบริหารของครูในสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

6. ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลการในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่

ประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา		ผู้บริหาร	ครูผู้สอน	t
1. ด้านความใฝ่รู้ รักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน	\bar{X}	4.07	3.95	0.144
	S.D.	0.40	0.48	
2. ด้านความพึงพอใจในการทำงานของครู	\bar{X}	4.02	3.94	0.963
	S.D.	0.50	0.47	
3. ด้านความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีของครู	\bar{X}	4.14	3.95	2.209*
	S.D.	0.55	0.46	
4. ด้านความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	\bar{X}	4.08	3.97	1.243
	S.D.	0.58	0.47	
5. ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อมที่มากระทบทั้งภายในและภายนอก	\bar{X}	4.12	4.17	-0.409
	S.D.	0.61	0.54	
รวม	\bar{X}	4.09	3.74	2.20*
	S.D.	0.31	0.47	

* P < 0.05

จากตารางที่ 5 ประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีด้านที่แตกต่างกันที่ระดับ 0.05 อยู่ 1 ด้าน คือด้านความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีของครู

7. ผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพในการบริหาร
สถานศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

ประสิทธิภาพในการบริหาร สถานศึกษา	F	p-value
1. ด้านความรู้ ใ้รู้ รั้การอ่าน แสวง หาความรู้ ด้วยตนเองของนักเรียน	0.829	0.479
2. ด้านความพึงพอใจในการทำงาน ของครู	2.063	0.105
3. ด้านความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีของครู	1.302	0.274
4. ด้านความสามารถในการ จัดสรรทรัพยากรอย่างมี ประสิทธิภาพ	0.544	0.652
5. ด้านความสามารถในการ ปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อม ที่มา กระทบทั้งภายในและภายนอก	0.175	0.913
รวม	1.633	0.181

จากตารางที่ 6 ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา
จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวม
และรายด้าน

8. ผลการวิเคราะห์การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
อย่างง่ายตามวิธีของเพียร์สัน พบว่า การมีส่วนร่วมในการ
บริหารของครู กับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 มีความสัมพันธ์
ในทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
ในภาพรวมและรายด้าน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า
ด้านที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา
สูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิน มีความสัมพันธ์
ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์
ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วน
ด้านที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา
ต่ำสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีความสัมพันธ์
ทางบวกในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.01

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจ
จึงได้นำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลดังนี้

1. จากการศึกษาคพบว่า การมีส่วนร่วมในการ
บริหารของครู ในสถานศึกษา มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ทั้งใน
ภาพรวมและรายด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของจิระพันธ์
พูลพัฒน์ (2553 : 87) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ
บริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholders) ได้มี
ส่วนร่วมตามความเหมาะสมนับตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ
ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ

2. จากการศึกษาคพบว่า อยู่ในระดับมากทั้งใน
ภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารได้กระทำ
ตนเป็นแบบอย่างที่ดี น่าเชื่อถือ น่าเคารพ นายกย่องเลื่อมใส
ศรัทธา รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนและ
สอดคล้องกับงานวิจัยของ งามตา ธาณีวรรณ (2553 :
บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร พบว่า ระดับปัจจัยที่
ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. จากการศึกษาคพบว่า การมีส่วนร่วมในการ
บริหารของครู จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา พบว่า
ไม่แตกต่างกัน ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็น
เพราะว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับครูที่มีวุฒิ
การศึกษาทุกระดับ และได้เปิดโอกาสให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมใน
การบริหารจัดการศึกษาในทุกด้านอย่างเสมอภาค ทั้งในการ
ปฏิบัติงานตามหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมายพิเศษ และเข้า
มาจับบทบาทในการดูแล กำกับ ติดตาม ช่วยเหลือการทำงานของ
บุคลากรทุกระดับการศึกษาอย่างเสมอภาคและต่อเนื่อง
สม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุธ กลางหล้า (2558 :
65) ได้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาตามความ
คิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคลากร
ในโรงเรียนที่ไม่ใช่คณะกรรมการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่
ต่างกัน มีการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม ในภาพรวม
ไม่แตกต่างกัน

4. จากการศึกษาคพบว่า การมีส่วนร่วมในการ
บริหารของครูในสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารให้ออกาสครูผู้สอนในสถานศึกษาทุกขนาด ได้ทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการทุกด้านอย่างสม่ำเสมอ จึงส่งผลให้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในสถานศึกษาในภาพรวมไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับแนวคิดของ จตุรภัทร ประทุม (2557 : 54)

5. จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา 5 ด้าน จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในมุมมองของผู้บริหารในการปฏิบัติงาน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพมากกว่าครูผู้สอน แต่ในทางกลับกันครูผู้สอน เห็นว่าควรมีการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีของครู เพราะครูเป็นผู้ออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ สื่อโปรแกรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

6. จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาทุกขนาด มีความพร้อมในการทำงานในทุกด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของ เรียม สุขกล้า (2553 : 69) กล่าวว่าขนาดของสถานศึกษาที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียน และการบริหารจัดการศึกษา และมีการพัฒนาความรู้ความสามารถทักษะค่านิยมและคุณธรรมต่าง ๆ ที่พึงปรารถนาให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้

7. จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารของครูกับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 มีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษามาก ก็จะส่งผลให้ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษามากเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศมนกร นาควารี (2559 : 71) พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับประสิทธิภาพในการบริหาร

สถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคน มีส่วนร่วมในการวางแผน ออกแบบ มีส่วนร่วมในการประเมิน
2. ด้านประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริม สนับสนุน ในเรื่องงบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ครูมีความพร้อมในการทำงานของครู
3. สถานศึกษาควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
4. ควรส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาให้บุคลากรทางการศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการบริหารมากยิ่งขึ้น
5. ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้อบรม เพื่อพัฒนาตนเอง ให้เกิดประโยชน์อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ ที่สามารถส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา
4. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารของครูกับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 เชิงคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- [1] งามตา ธานีวรรณ. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร. ปรินญา นิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [2] จิระพันธ์ พูลพัฒน์. (2553). พัฒนาการของการบริหารการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ ฯ. ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] จตุรภัทร ประทุม. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. ปรินญา นิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [4] ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2551). การบริหารวิชาการ. กรุงเทพฯ ฯ. พิมพ์ดี.
- [5] ยืนยง ไทยใจดี. (2561). ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา. อุดรธานี. วิทยาลัยสันตพล.
- [6] เรียม สุขกล้า. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตของข้าราชการครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระงแก้ว เขต 1. ปรินญา นิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [7] สมณกร นาควารี. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูกับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปากช่อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา เขต 31. ปรินญา นิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [8] อุทัย หิรัญโต. (2552). หลักการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ ฯ. พีระพัสณา.
- [9] ศราวุธ กลางหล้า. (2558). การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคลากรในโรงเรียนที่ไม่ใช่คณะกรรมการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- [10] สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19. (2560). ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา ปีการศึกษา 2560 เลย - หนองบัวลำภู. กลุ่มนโยบายและแผน.
- [11] ประภาสสิริ คล้ายคลึง. (2562). การบริหารโรงเรียนนิติบุคคล. อุดรธานี. วิทยาลัยสันตพล.
- [12] Cohen. J. M., & Uphoff, N. T. (1997). *Rural development participation : Concept and measure for project design implementation and evaluation : Rural development committee center for International studies.* New York : Cornell University Press.